

יוני 2017

דבר מנהלת שפ"י לעלון מקוון בנושא סיום שנה

שנת הלימודים תשע"ז עומדת להסתיים ואנו נמצאים בפתחה של חופשת הקיץ. עלון מקוון זה נכתב בסימן של סיכום שנה ולקראת היציאה לחופשה.

במהלך חודש זה מתקיימות במוסדות החינוך פעילויות סיכום ומסיבות סוף שנה וזה הזמן גם לשיח עם התלמידים על השנה שחלפה - על פרידה, על שינוי, על הכנה לחופשת הקיץ ועל תכניות לשנת הלימודים הבאה.

חופשת הקיץ מזמנת לתלמידינו חודשיים תמימים של הוויה שונה מהוויית בית הספר. הוויה המתאפיינת בעיקר בשבירת השגרה ובהיעדר סדר יום קבוע. ההתנתקות משגרת בית הספר חשובה ביותר ומאפשרת מנוחה, "מילוי מצברים" נפשיים ואגירת כוחות לשנה הבאה. עם זאת, המעבר החד ממסגרת ברורה, שיש בה שגרה מסודרת ומובנית למצב של ריק והיעדר סדר יום מינימאלי, עלול להיות מורכב.

חשוב למקד את השיחות עם התלמידים בתכניות שלהם לחופשה, בהיכרות עם ההזדמנויות של החופשה לצד הסיכונים, בהגברת המודעות לגורמים שיכולים לצמצם את הסיכונים וכישורים שעשויים לסייע לעבור חופשה מאתגרת ובטוחה. חשוב לדון בשאלה, מי הכתובת שלהם לבקשת עזרה במקרה שיצטרכו ועבור מי הם יכולים להיות כתובת לפנייה לעזרה.

בעלון זה מוצעים רעיונות לשיח בנושאים אלה.

במקביל, גם אנו, אנשי המקצוע במטה, במחוזות ובמוסדות החינוך, נמצאים בשלב של בין סיכום לתכנון. כולנו מוזמנים לחקר מוקיר על השנה שחלפה, ובלשונה של נעמי שמר:

"אסוף את המעשים/ את המילים והאותות/ כמו יבול ברכה כבד משאת."

מזמינה את כולנו לחקר מוקיר על השנה שחלפה. להתבונן בתוצאות של עבודתכם בשנה שחלפה. ולשאול את עצמכם - מה בתכנון העבודה ובביצוע שהובלתם הביא לתוצאות אלו? מי הם הגורמים איתם אתם עובדים במערכת שסייעו בחוללות של תוצאות אלה? מה הן התובנות שעולות מהעשייה השנה שישפיעו על ההחלטות לשנה הבאה?

בנוסף, חשוב להוקיר את מקור ההשראה שהיה לכם השנה ולבחון למי אתם הייתם השנה מקור של השראה.

מזמינה אותנו כל פעם מחדש לבחון לאן פניהן של הפרופסיות, הייעוץ החינוכי הפסיכולוגיה החינוכית, מהו הערך המוסף של כל אחת מהפרופסיות ושל האינטראקציה בין שתיהן בתהליכי השינוי שמערכת החינוך עוברת, בתכנית האסטרטגית של המשרד, בפיתוח של תלמידים. לבחון

את מטרות שפ"י הממוקדות בפיתוח ההון האנושי, בקידום אקלים חינוכי בהטמעת הפסיכו-פדגוגיה בתהליכי הוראה, למידה והערכה, בהובלת מהלכים של מניעה, איתור וטיפול בילדים ובהתנהגויות סיכון ובמוכנות מערכת החינוך לחירום ויישומן בתכניות העבודה.

מבקשת לשתף אתכם בדבריהן של מנהלות האגפים המסכמות את עבודת מטה שפ"י בתשע"ז.

ד"ר חוה פרידמן, מנהלת אגף פסיכולוגיה

העצירה לסיכום עבודתנו השנה – תשע"ז באגף פסיכולוגיה, מאפשרת לנו התבוננות על תהליכים מתמשכים שהחלו זה מכבר וימשיכו לתוך שנת תשע"ח. לצד עבודתנו במסגרת תוכניות לאומיות (° 360, התוכנית הלאומית למניעת התאבדויות, הדרך החדשה), ופיתוח תפיסות ופרקטיקות מקצועיות (הורים במרכז, מלמדים בגנ"י חרדיים), יש להאיר שלושה תהליכים עיקריים שיש להם, לכאורה, קיום עצמאי משלהם: התוכנית האסטרטגית של אגף פסיכולוגיה, תכנית ההשתלבות (דורנר) והתכנית "מלקות ללמידה". המשותף לכל השלוש שהן מכוונות: "תוכנית", כשהן נוגעות ברזולוציות שונות בזהות הפסיכולוגיה החינוכית ובתפקיד הפסיכולוג. שלושת התהליכים הארגוניים הללו מעוררים את הצורך לבחון מהי ליבת תפקידו של השרות הפסיכולוגי חינוכי.

התוכנית האסטרטגית של אגף פסיכולוגיה מתמקדת ברלוונטיות ובהשפעה המערכתית של הפסיכולוג ושל השפ"ח. השימוש במילה מערכת מתייחס הן למרחב פעולה והשפעה של הפסיכולוג והן לעקרונות, תפיסות ופרקטיקות מקצועיות בעבודתו. התוכנית האסטרטגית מניחה שעבודת הפסיכולוג בתוך סביבה חינוכית מאפשרת לו להשפיע באופן רב ממדי על תהליכים שונים, החל מהשפעתו על המערכת מתוך מקרה פרטני: על קבוצה, כיתה, מסגרת חינוכית שלמה (גן / ב"ס), ועד להתערבות פסיכולוגית בתהליכים רחבים של מדיניות חינוכית, שיקולי דעת בתהליכי קבלת החלטות, שותפויות בין גורמים שונים (בית ספר/ גן – הורים), מערכות יחסים שונות במסגרת (מנהל – מורים, מורים – מורים...) וכו'. ההמשגה של התפיסות והפרקטיקות כמו גם פתיחת מעגלי שיח שונים ביחס לליבה זו, זכו לעבודה אינטנסיבית בתשע"ז וכאמור ימשיכו במהלך השנה הבאה.

דברים אלה מביאים אותנו לסוגיית פנים – חוץ בהתבוננות בתפקיד הפסיכולוג והשפ"ח. ככל שמתרחשים תהליכי שינוי והשתנות בסביבה החינוכית, כדוגמת מדיניות ההשתלבות ומ"לקות ללמידה", כך נדרשת בחינת הרלוונטיות וההשפעה של הפסיכולוגיה החינוכית. ברור תפיסות מקצועיות צריך שיעשה כל העת ביחס לתהליכים מתפתחים משמעותיים בשדה החינוך. מהות ההשתלבות היא שילוב של ילדים בעלי צרכים מיוחדים במסגרות חינוך רגיל על פי בחירת הורים. מדיניות זו מגדירה שינויים דרמטיים עבור ילדים, הורים ומורים: דילמות של התאמה בין צרכי הילד

לבין המענה חינוכי, שינויים בחוויית ההוראה ובפרקטיקות של המורה, דפוסים משתנים של קשרי הורים – מורים, עיצוב תפקידיו של הצוות הבין מקצועי, הגדרת ממשק התפקידים: תפקיד פסיכולוג - רכז ההשתלבות וכו'. אין צורך להכביר מילים באשר לחשיבות ההתערבות הפרטנית וההתערבות המערכתית של הפסיכולוג החינוכי בהשתלבות.

תכנית מ"לקות ללמידה" עוסקת למעשה בשינוי תפיסה ומדיניות פדגוגית של צוותי חטיבות ביניים ביחס לילדים עם לקות למידה. היא מסיטה את הדגשים מזכויות והתאמות לליווי הפדגוגי של תלמיד עם לקות למידה לאורך שנות לימודיו. הפסיכולוג החינוכי שותף חשוב בצוות בית הספר שיתמודד עם שינוי מדיניות, אימוץ פרוצדורות חדשות בעבודה, ובכלל זה, אימוץ תהליכי RTI - תגובה להתערבות. ברמת השפ"ח הקמת מרכזים מהווה אתגר ארגוני המאפשר שינוי באופן הקצאת שרות לתלמידים, כולל העסקה של מאבחים דידיקטיים.

מדובר, אם כן, בשינויים מבית ומחוץ המחדדים את ההזמנה לאתר הזדמנויות ודרכים חדשות לחיבור בין ההתערבות הפרטנית להתערבות ולהשפעה המערכתית של הפסיכולוג החינוכי. החלת המומחיות בדינמיקה של הנפש על המרחב המערכתי. הצבת יעדים להשפעה מערכתית של הפסיכולוג כמו גם של השרות הפסיכולוגי חינוכי.

חשוב לציין שחלק בלתי נפרד מקידום תהליכים אלה קשור ברקימה של שיתופי פעולה ושותפויות בכל הרמות: בין אגפי שפ"י, בין אגף פסיכולוגיה לאגפי המנהל הפדגוגי ובאותה רוח שותפויות בין מקצועיות במחוזות, בשפ"חים ובמסגרות החינוך.

לבסוף, תשע"ז היא עבורנו במטה האגף, שנה של חבירה משמעותית של פסיכולוגים רבים לפיתוח ולקידום של הפסיכולוגיה החינוכית והעוסקים בה: הפסיכולוגים המחוזיים, צוות הפיתוח המקצועי והמדרשה, פורומים מקצועיים, צוותי פיתוח תוכניות, רכזים ארציים במטה, הועדה המקצועית לפסיכולוגיה חינוכית וועד המתמחים.

תודה גדולה לכל אחת ואחד מכם.

אלה אלגרסי, מנהלת אגף ייעוץ

יועצים יקרים, בשנה זו הייתם שותפים בהטמעת הפסיכו-פדגוגיה במערכת החינוך. הרחבתם את מעגלי השיח הרגשי, יזמתם ימי הורים ייחודיים, יצרתם מרחבי למידה ייחודיים, הובלתם רכזי מקצוע ומורים ללמידה שמקדמת תחושת מסוגלות ומוטיבציה. לפני כחודש גם עלה לשפ"נט פיתוח העוסק בחוזקות והוא ביטוי לפיתוחים מהשטח שמתחברים לידע תאורתי ותפיסה של פסיכולוגיה חיובית. עשייתכם המקצועית מטביעה חותם ומקבלת הוקרה רבה.

השנה גם עסקתם רבות במניעת פגיעה ברשת ובגלישה בטוחה. רבים מכם השתתפו בכנסים בהם שמענו הרצאות, למדנו ביחד על תופעות ומצבים ובחנו מה תפקיד היועצת והצוות החינוכי בשמירה על מוגנות, בפיתוח יכולות להחלטה מודעת ובחיזוק כוחם של חברים ועמיתים בצמצום סיכונים ובשמירה על חבריהם.

היועצים כמנהיגים חינוכיים מובילים בלמידה ובעשייה בתחומים חדשים ובהתאמות תרבותיות. כל העשייה הייעוצית מותאמת תרבותית ופועלת מתוך כבוד וקבלה של השונה. יועצים יקרים, רבים מכם כבר התנסו בלמידה מקוונת וכיתות רבות כבר התנסו בשיעורים מקוונים בנושא מניעת התמכרויות, כישורי חיים ומניעת אלימות. אנחנו מחפשים דרכים מגוונות להגיע אל המתבגרים ולאפשר להם שיח רלוונטי עם בני גילם ועם מבוגר משמעותי.

גם העשייה בגיל הרך העמיקה השנה ובימים אלה עלה לשפ"ינט ראשית קול הייעוץ החינוכי בגיל הרך.

רגע לפני היציאה לחופשה, יש לנו עוד משימה - להכין את התלמידים לקיץ בטוח ומשמעותי. לשוחח על ההזדמנות וגם על הסכנות, ליזום עשייה משמעותית וגם לתת מענים לעת מצוקה. יועצים יקרים, מבקשת להכיר תודה ולהוקיר את עשייתכם המשמעותית במערכת החינוך ולקוות שבקיץ הזה תמצאו מקורות להתחדשות למנוחה לגוף ולנפש ולזמן איכות עם משפחותיכם.

עינב לוק, מנהלת אגף תכניות סיוע ומניעה

אגף תכניות סיוע ומניעה שקד לאורך תשע"ז על פיתוח חומרי הדרכה ותכניות ומימושן בשטח, בשיתוף אנשי המקצוע של שפ"י ולמענם.

הנושא המרכז שנבחר בתחילת השנה - "פנייה לעזרה" נלמד בכנס עם מרצים מהארץ ומחו"ל, והשתתפו בו מפקחים, מדריכים, יועצים ופסיכולוגים. העמקנו ידע ולמידה אודות "פנייה לעזרה" כמיומנות אישית פרואקטיבית ומשמעותית ובה בעת, כמשימה חינוכית עבור צוותי החינוך המתמודדים ומזהים צורך להציע עזרה לתלמידיהם, ללמדם לפנות לעזרה ולהקנות להם את הכלים להיות צורכי עזרה כמו גם נתניה.

הידע מהכנס כמו גם הידע המעשי שפותח באגפי שפ"י, הופץ בעלון המקוון בנושא פנייה לעזרה - הכ"ח לעזור והכ"ח להיעזר". פנייה לעזרה הינה, כאמור, מרכיב משמעותי ביחסי קרבה ואכפתיות

בין מורים ותלמידים. אנשי שפ"י שואפים להעמיק ידיעות בתחום, להגביר מודעות לגורמים המקדמים פנייה לעזרה ולגורמים המעכבים פנייה לעזרה וליישם סדנאות שיח בנושא בקרב מורים הורים ותלמידים, שיח בו מתקיימים 3 עקרונות הפנייה לעזרה - קשר, זמינות ומודעות.

נושא הפנייה לעזרה בא לידי ביטוי בכל פיתוחי האגף: בשבוע המערכת למניעת פגיעות מיניות, בשבוע הלאומי לגלישה בטוחה, בשבוע המשפחה ואף בתכנית לקידום אקלים מיטבי שהתמקדה השנה בנושא **"הפנייה לעזרה"** כחלק מקידום יחסי קרבה ואכפתיות בין מורים לתלמידים וכהרחבה לעשייתה בתחום **הפסיכו פדגוגיה**. לקראת תשע"ח תציע היחידה לקידום אקלים מיטבי, לבתי הספר היסודיים, לבחור מסלול הדרכה ייחודי באחד מהתחומים הבאים: אקלים וכישורי חיים, אקלים וניהול כיתה, אקלים ופסיכו פדגוגיה ואקלים וגלישה בטוחה. המסלולים השונים מדגישים את הצורך ביצירת אקלים מיטבי תוך זיהוי המוקדים שיש לקדם בכל אחד ממסודות החינוך.

השנה שבנו ושקדנו על השבחת **"תכנית כישורי חיים"**. אנו בתהליך מתקדם של פיתוח ותרגול שיטת ליווי והדרכת מורים ויועצים בכ"ח באמצעות תצפיות במפגשי "כישורי חיים" וניתוחן תוך יישום הפסיכו-פדגוגיה. בעיצומן של כתיבת תכניות חדשות לגיל הרך, לחט"ע ולחינוך המיוחד, ואף התנסו בקורס מקוון ליועצים, ראשון מסוגו - "אל תלעגו לי". בתשע"ח נמשיך ונפתח כלים דיגיטליים כחלק מתכנית כישורי חיים, כגון שיעורים מקוונים, לומדות לתלמידים, מאגר מקוון ועוד.

לאורך תשע"ז בחרנו להעניק נראות ייחודית ליוזמות מצוינות ומקצועיות המתקיימות בשטח, כדוגמת הפיתוח **"צמיחה חופשית"** אשר נכתב על ידי יועצות מחוז תל אביב בהובלתה של רבקה הלינגר, מפקחת על הייעוץ במחוז, בשיתוף עם אגף תכניות. אנו מזמינות את אנשי המקצוע, הפועלים בשטח, לשתף אותנו בפיתוחים ייחודיים ולהפכם לפיתוח ארצי שיש בכוחו להשפיע על המערכת כולה ולהיטיב עמה.

כמובן, שגם השנה **"באנו להיטיב"**, התנסו בקומם של שולחנות עגולים והזמנה לשיח בין אנשי החינוך לארגוני המגזר השלישי הן בתחום של גלישה בטוחה והן בשיתוף עם ארגוני הלהט"בים. **המפגשים הבין מגזריים** נמצאו כמפריים ומשמעותיים ואנו מקיימים תהליך משותף של קידום התחומים החשובים. אכן, בתשע"ז, כצעד חשוב, הוקצתה תקנה תקציבית להזמנת הרצאות בנושא **נטייה מינית וזהות מגדרית**. אנו מודים על שיתוף הפעולה של היועצים והפסיכולוגים בשטח ומקווים להמשיך לקדם נושא זה.

קידום גלישה בטוחה ומניעת פגיעה ברשת היו במרכז העשייה שלנו גם השנה ואף ביתר שאת, המשכנו לקדם תכניות לתלמידים, הורים ומורים ופרסמנו אותן בעלוונים מקוונים ובענן החינוכי שלוש פעמים: בתחילת השנה, בשבוע הלאומי לגלישה בטוחה ובימים אלו ממש, לקראת היציאה לחופשת הקיץ. העשייה הברוכה של היועצים בתחום, בשיתוף רכזי תקשוב והרכזים החברתיים מרגשת ומעידה כי החברה מאפשרת הגעה לתפוצה רחבה יותר של מורים, הורים ותלמידים. כאות ועדות

לשיתופי הפעולה החשובים, הכרזנו, יחד עם המשרד לביטחון פנים ומשרד המשפטים על הקמת מוקד ארצי מאו"ר – מוקד למניעת אלימות ופשיעת רשת. המוקד יחל לפעול לקראת ספטמבר 2017 וייתן מענה לילדים ובני נוער הנפגעים ברשת. המוקד יפעל בשיתוף עם משרדי הממשלה ונציגי שפ"י ידאגו כי יינתן המענה המותאם ביותר עבור התלמידים הפונים. עם פתיחת המוקד נדאג לעדכן ולהרחיב בנושא זה.

כנס עמיתים ומשפיעים שהתקיים זו השנה השלישית במכללה לשוטרים, מעיד על העשייה המשמעותית בתחום מניעת שימוש באלכוהול וסמים ועל העשייה הענפה בתחום, הלוקחת בחשבון את התלמידים כמובילי שינוי.

שותפות חינוכית עם ההורים הפכה להיות אמירה חשובה ומשמעותית במשרד ובשפ"י יחד עם פורום וועד ההורים היישובי. השנה, ביוזמת המנהל הפדגוגי, מוביל שפ"י פיילוט של בתי ספר העוסקים בנושא זה ושותפים לפיתוח ידע ומענים בתחום. המענים כוללים תפיסה ומדיניות, כלים לעידוד השותפות, לניהול קונפליקטים ולהערכה ומדידת השותפות.

במהלך תשע"ז נפתחו קורסי התמחות בייעוץ מטעם יחידות האגף בשיתוף עם אגף ייעוץ. הקורסים, שהתנהלו בפריסה ארצית, נכתבו והועברו על ידי מדריכות היחידות לקהל היועצות באזורן. המפגש המקצועי והאישי בין אנשי שפ"י, הניב משוברים של למידה תוך ארגונית משמעותית, ועבורנו, באגף, הייתה זו עוד הוכחה לחשיבות הקשר ההדדי והמפורה בין יועצות השדה, לבין מדריכות שפ"י והמטה.

לפניכם העלון המקוון לקראת היציאה לחופשת הקיץ שהוא העלון השישי במספר שהתפרסם השנה. אנו תקווה כי עלונים אלו יהוו הזדמנות להרחבת הידע, לפיתוח תוכן ותהליכים רלוונטיים לשדה הייעוץ והפסיכולוגיה ובהמשך יכוונו להצגת קולות העשייה בשטח ובמחקר וישמשו עבור כולנו מקור להשראה, למידה והתפתחות.

דני ז'ורנו, מנהלת אגף לקויות למידה והפרעות קשב

במהלך שנה"ל תשע"ז עיקר עיסוקו של אגף לקויות למידה והפרעות קשב התמקד בשני מישורים: א. המשך תהליכי בקרה על מתן התאמות בדרכי הבחנות לתלמידים עם לקויות למידה והפרעות קשב- על מנת שרק מי שזקוק וזכאי להתאמות, יקבלן. ב. המשך בניית התשתית, על פי עקרונות מתווה המדיניות לקראת יישום התוכנית המערכתית לטיפול בתלמידים עם לקויות למידה והפרעות קשב, "מלקויות ללמידה". בסיומה של שנה זו אני שמחה לבשר כי נבחרו 15 רשויות מקומיות עם מאפיינים שונים המהווים מיקרוקוסמוס של החברה הישראלית, בהן תיושם התוכנית, כפיילוט, בתשע"ח בכל חטיבות הביניים. מדובר בתוכנית מערכתית כוללת שתאפשר עבודה רציפה ומעמיקה עם התלמידים המתקשים. ניתן

לקרוא ולהעמיק ברכיבים השונים של התוכנית ובנושא לקויות למידה בכלל [בעלון המקוון האחרון](#) שהתפרסם לפני מספר ימים.

בשנה זו נפרדנו - שפ"י ומחוז תל-אביב, ממפקחת על הייעוץ, מתאמת הייעוץ במחוז תל אביב, אורלי שטרן ז"ל, שנפטרה ממחלת הסרטן. אבדנו מנהיגה מובילה שתרמה רבות לעיצוב מקצוע הייעוץ. יהי זכרה ברוך.

אני מבקשת להודות באופן אישי לכל אנשי שפ"י, מנהלות האגפים, מנהלי היחידות והתחומים במטה, מפקחים על הייעוץ, פסיכולוגים מחוזיים, מנהלי השירותים הפסיכולוגים, פסיכולוגים ויועצים במוסדות החינוך, מדריכי שפ"י, והצוות המנהלי של שפ"י במטה, במחוזות ובשפ"חים על עבודה מקצועית סביב השעון שעשיתם בשנה זו. מבקשת לאחל לכם חופשה נעימה שיש בה פסק זמן ומילוי מצברים לקראת שנת הלימודים העומדת בפתח - תשע"ח.

חנה שדמי

מנהלת אגף א' שפ"י